

Egészségügyi információ az interneten

Ködmön József dr.

Debreceni Egyetem, Egészségügyi Kar,
Egészségügyi Informatikai Tanszék, Nyíregyháza

Információs társadalomban élünk, az interneten keresünk szinte mindent, amit tudni akarunk. Egyre gyakrabban keressük az egészségünkkel kapcsolatos információkat is a világhálón. Az interneten tükröződik a valóságos világ: egyre több hamis és félrevezető információt találhatunk. Milyen honlapról és hogyan válasszunk olyan egészségügyi információt, amely megbízható és szakmailag helyes? Ha találunk releváns, hasznos információt, vajon teljesen megértjük-e azt? Ezekre a kérdésekre ad választ a publikáció.
Orv Hetil. 2018; 159(22): 855–862.

Kulcsszavak: internet, páciensweboldal, információkeresési viselkedésmód, egészségtudatosság

Health information on the internet

We live in an information society, we search and gather on the internet almost everything we want to know. More and more often we are also looking for information about health issues on the world wide web. The real world is reflected by the internet: more and more false and misleading information can be found. From what home page and how to choose health information that is reliable and professionally correct? If we find relevant, useful information, can we fully understand it? These questions will be answered by this publication.

Keywords: internet, patient web portals, information seeking behavior, health literacy

Ködmön J. [Health information on the internet]. Orv Hetil. 2018; 159(22): 855–862.

(Beérkezett: 2018. február 27.; elfogadva: 2018. március 22.)

Rövidítések

ECOSOC = (Economic and Social Council) Gazdasági és Szociális Tanács; EESzT = Elektronikus Egészségügyi Szolgáltatási Tér; HBCE = (Healthcare Blogger Code of Ethics) Egészségügyi Blogger Etikai Kódex; HON = (Health On the Net Foundation) Egészség az Interneten Alapítvány; ISO = (International Organization for Standardization) Nemzetközi Szabványügyi Szervezet; PBCE = (Patient Blogger Code of Ethics) Páciens Blogger Etikai Kódex; WHO = (World Health Organization) Egészségügyi Világszervezet

Az internet megjelenésével és hatalmas mértékű, rendkívül gyors térhódításával megindult az információ szabad áramlása. A digitalizáció minden nagy társadalmi rendszerben jelentős változásokat hozott, sohasem látott mértékben felgyorsult az információelérés és -feldolgozás sebessége. Az egészségügy nem létezhet informatikaalkalmazás nélkül. Megjelent a telemedicina, az e-egészségügy és az Elektronikus Egészségügyi Szolgáltatási Tér (EESzT).

Mára teljesen egyértelművé vált, hogy az informatika alkalmazása gyógyító tényező.

Az információs társadalom

A média és a tudomány is igen jelentős globális változásokról számol be, amelyeket az informatika exponenciális mértékű fejlődése okoz. A gőzgépek, a szerelőszalagok és az automatizáció után napjainkban a negyedik ipari forradalom [1] zajlik. Ez arról szól, hogy a gépek és tárgyak információs hálózatba kapcsolódnak, létrejön a dolgok internete [2]. Az információ előállítása, elosztása, terjesztése, használata és kezelése a legfontosabb társadalmi tevékenység, azaz információs társadalomban [3] élünk, amelynek alapja a tudás, ezen belül is a digitális írástudás [4].

A digitális írástudás szempontjából generációkat különböztethetünk meg. Az egyik gyakran használt felosztás szerint a veteránok az 1939 előtt születettek, ez után következik a Baby-Boom korszak (1940–1959), ezt kö-

vetik az X generáció (1960–1979), majd az Y generáció (1980–1995) és a Z generáció (1996–2010) szülőit [5].

A 2010 után született generáció neve alfa [6]. Ekkor mutatták be az iPadet, hozták létre az Instagramot, és 2010-ben lett az „app” az év szava. A most legfeljebb 8 éves gyerekek már olyan társadalomban születtek, amelyben az információ, az oktatás, a szórakozás és tulajdonképpen minden elérhető néhány kattintással.

Az 1995 után születetteket szokás még digitális bennszülötteknek [7] is nevezni, hiszen az online világ, az internetes technológiák kialakulásával együtt nőttek fel és szocializálódtak. Ennek megfelelően a korábban születettek pedig a digitális bevándorlók [7]. Ezek a kifejezések elég jól mutatják, hogy a bennszülöttek a digitális írástudás képességével eleve rendelkeznek, a bevándorlóknak pedig tanulniuk kell azt.

Van olyan vélemény is, hogy a digitális bennszülött csak egy mítosz, létezése tudományosan nem bizonyított [8]. A tapasztalat és a legújabb vizsgálatok [5] azonban azt mutatják, hogy az említett generációk tulajdonságai és viselkedése lényeges eltéréseket mutat.

A digitális bennszülöttek és bevándorlók, továbbá az eltérő adottságú és helyzetű társadalmi rétegek révén óhatatlanul kialakul a digitális megosztottság [9], amelynek lényege, hogy a fejlett informatikai megoldásokhoz való hozzáférésben és használatban jelentős társadalmi különbségek vannak.

Az egészségügy különböző területein is nagyarányú az informatikai megoldások használata, az informatika gyógyító tényező lett. A digitális megosztottság kiemelt problémát jelent – sok más terület mellett – az egészségügyi informatikában is. Az egymástól távoli generációk kommunikációja problémákat okozhat az egészségügyi rendszerek működésében, a leggyakrabban az orvos-beteg kapcsolatban.

A felnőttpraxisokban dolgozó digitális bevándorló háziorvosok jórészt problémamentesen tudnak kommunikálni és együttműködni betegeikkel, mivel azok nagy része szintén digitális bevándorló.

Nem ilyen könnyű a gyermekpraxisok háziorvosainak helyzete, mivel nekik digitális bevándorlóként kell foglalkozniuk digitális bennszülött pácienseikkel, akiknek szülei az X, de egyre inkább az Y generációhoz tartoznak, sőt mind gyakoribb lesz, hogy a szülők is digitális bennszülöttek.

Sokkal súlyosabb kérdés a megbízható orvosi, egészségügyi információ megszerzése, a megfelelő információforrások megtalálása és a nyert információ értelmezése, megértése.

Az információnyerés folyamata

Információt sokféle forrásból tudunk szerezni. Az információs társadalom tagjai túlnyomórészt az elektronikus médiából tájékozódnak, ami egyre növekvő mértékben az internetes információnyerést jelenti.

Egy 2016-ban publikált [10] kutatás szerint a magyar felnőtt lakosság csaknem kétharmada tájékozódik egészségügyi helyzetével kapcsolatban, mielőtt felkeresné orvosát. Az ilyen információszerzés leggyakoribb helye az internet, elsősorban a különféle egészségportálok.

A nagy többség az egészségével kapcsolatos tájékozódásban a szakembereket tekinti elsődleges információforrásnak, megkérdezi háziorvosát (96%), szakorvosát (95%) vagy a patikust (91%). Ezt követik az internetes egészségportálok (83%), majd pedig a családtagoktól és ismerőseiktől szerzett információ (82%) [10].

A tünetek jelentkezésekor 50%, a vizsgálati eredményekről 53% és még a diagnózis felállítása után is 24% tájékozódik az internetről is [10].

A kutatás szerint a hazai felnőttek a szakorvostól származó információt tartják a legmegbízhatóbbnak, ezt követi a háziorvostól, a patikustól és az internetes egészségportáltól származó információ. Ez utóbbit 43% tartja inkább hitelesnek, 22% pedig inkább nem hitelesnek [10].

Ezek a kutatási adatok mutatják, hogy komoly gond lehet a nagy arányban használt internetes egészségügyi információk megbízhatósága és szakmai hitelessége körül. Ennek ellenére a betegek és a hozzátartozók növekvő arányban, de valószínűleg nem elég kritikusan használják.

Ezen a helyzeten csak közös munkával, a betegek, hozzátartozók és ellátók közös cél érdekében történő összefogásával lehet és kell változtatni.

Jelenleg a betegek két szélsőséges típusa ismert, és persze ezek különféle arányú átmenetei.

A Google-páciens [11, 12] információt gyűjt az interneten, majd úgy érzi, hogy egy szűk területen többet tud orvosánál, diagnosztizálja magát, és gyógyszert rendel az orvostól.

Az e-páciens [13] kooperálni szeretne orvosával, aktív partner kíván lenni a gyógyításban, részese szeretne lenni a hasonló betegségben szenvedők nagy közösségének, véleményével segíteni igyekszik az ellátás színvonalának javítását, tanácsot vár orvosától az internetes egészségügyi információk megbízhatóságával kapcsolatban.

Elsősorban az orvos és általában az ellátók feladata, hogy a Google-páciens e-pácienssé fejlődjön.

Az orvos akkor viszonyul jól az e-pácienshez, ha elfogadja betege együttműködési szándékát, aktív partnerséget, segít neki a megbízható internetes tartalmak forrásainak felkutatásában, személyre szabott tanácsot ad neki az internetes tartalmak használatához [14].

Érdeemes megismerni és használni a megosztott, közös döntéshozatal egészségügyi modelljét [15], amelynek alapja, hogy a betegség fizikai okait vizsgáló biomedikális szemlélet helyett a biopszichoszociális megközelítést alkalmazza. Az orvosnak a biológiai okok mellett figyelembe kell vennie a betegséghez vezető lelki és társadalmi tényezőket is, ami sokkal személyesebb kapcsolatot követel orvos és páciens között, s ezt e-pácienssel könnyebb megvalósítani.

Az e-páciens valószínűleg gyorsabban gyógyul, mert jobban bízik biopszichoszociális szemléletű, elektronikus kommunikációban jártas orvosában, hiszen az együttműködő partnernek tekinti.

Az orvosnak az e-páciensek kezeléséhez új ismereteket kell elsajátítania. Ehhez ad jelentős segítséget egy angol nyelvű elektronikus tananyag [16]. A 2008 óta ingyenesen működő, 16 prezentációból és tesztekkel álló oktatási rendszer aprólékos részletességgel dolgozza fel az orvosi digitális írástudás témáit az alapoktól kezdve, egészen a haladó internetes ismeretekig.

Miután az e-páciens az orvosa útmutatása alapján megtalálta az interneten a számára lényeges, megbízható és szakmailag helytálló információt, meg is kell azt értenie. Ez általában nem könnyű feladat. Szükséges hozzá a digitális egészségügyi írástudás, az egészségtudatosság, amelyben még sokat kell fejlődni mind európai, mind pedig hazai vonatkozásban. Egy nyolc európai országot érintő [17] tanulmány szerint az össznépszerűség 47,6%-a korlátozott – elégtelen vagy problémás – egészségügyi írástudással, egészségtudatossággal rendelkezik. Az egyes országok eredményei nagy szórást mutatnak, a vizsgált országok közül a legjobb Hollandia (28,7%), a legrosszabb pedig Bulgária (62,1%).

A Szinapszis Piackutató és Tanácsadó Kft. felmérése szerint a hazai helyzet nem tűnik rossznak [10]. Az egészségügyi szakembertől kapott információról a válaszadók közel 80%-a érthetőnek gondolja azt, míg az egészségügyi portálokon olvasott információ és egyéb további információforrás esetében ez az érték 60% körül mozog. Lényeges, hogy ez a kutatás egészen más módszertannal készült, mint a *Sørensen és mtsai* [17] által végzett, ezért eredményei nem hasonlíthatók össze.

A PISA2015 Összefoglaló jelentés [18] szerint a magyar 15 éves gyerekek 27,5%-ának a szövegértése a minimális szintet sem éri el, vagyis funkcionális analfabéták. Ez sajnos nem biztató az egészségügyi írástudás, egészségtudatosság szempontjából sem.

Ha egy jó szövegértéssel rendelkező páciens az internetről beszerzett egészségügyi információk alapján tájékozik saját állapotáról, akkor vajon mennyire megbízható és szakmailag helytálló információk alapján teszi ezt? Hogyan tudja megállapítani, hogy hasznos információhoz jutott, vagy közkeletű téves anyagra talált?

Szerencsére vannak olyan internetes megoldások, amelyek segítenek megtalálni a megbízható egészségügyi információt.

A megbízható információnyerés lehetőségei

Nyilvánvaló, hogy nagy szükség van olyan internetes tartalmakra, amelyek megbízható és szakmailag korrekt tájékoztatást adnak a betegek, hozzátartozók és szakemberek számára. Az ilyen digitális forrásnak átláthatónak és jó minőségű tartalomszolgáltatónak kell lennie.

A hatalmas méretű információtömegből nem könnyű kiválasztani azokat a valid tartalmakat, amelyek valóban a beteget szolgálják.

Ismertek internetes módszerek és megoldások, amelyek segítenek elkülöníteni a megbízható, szakmailag korrekt és hasznos információt a haszontalantól.

Számos kezdeményezés indult el a témában. Az egyik irány a honlapok, a másik pedig a blogok információinak minőségi tanúsítása. Az utóbbi megoldására 2007-ben indult kezdeményezés a HBCE (Healthcare Blogger Code of Ethics) és a PBCE (Patient Blogger Code of Ethics) formájában [19], de ezeket nem sikerült kiteljesíteni, pár év erőfeszítés után megszűntek, és 2014 óta semmi jele nincs működésüknek.

A honlapok minőségi információinak tanúsítására sikeresebb megoldások születtek.

A DISCERN

Az egyik 1997-ben született megoldás a DISCERN eszköz, amelyet a British Library és a University of Oxford hozott létre.

Ez tulajdonképpen egy 15 kérdést tartalmazó kérdőív, amely megbízható módon értékeli az egészségügyi információ körébe tartozó írásos dokumentumok minőségét. Minden kérdés egy minőségkritériumot jelent, amelyet 5 fokozatú skálán lehet osztályozni. Az 1 jelenti azt, hogy a kritérium egyáltalán nincs jelen, az 5 pedig azt, hogy a kritérium teljes mértékben teljesül.

Az eszközhöz tartozik az alapfogalmak részletes leírása, magának az eszköznek a használati útmutatója és minden további fontos tudnivaló a használatához. Természetesen mindez online működik a DISCERN honlapján [20].

Az első 8 kérdés az információforrás megbízhatóságát igyekszik felmérni, a további 7 pedig a szakmai tartalom korrektségét. Minden kérdés minősítéséhez nagyon hasznos értelmező, részletező szövegek és példák társulnak, amelyek nagyban megkönnyítik az egyes kérdések besorolását a 5 fokozatú skálán.

A minőségre vonatkozó kérdések:

1. Világos-e a publikáció célja?
2. A publikáció elérte-e a céljait?
3. A publikáció a tárgyhoz tartozik-e (releváns)?
4. Világos-e, hogy milyen forrásokat használtak az elkészítéséhez?
5. Világos-e, hogy a felhasznált információk mikor keletkeztek?
6. A publikáció kiegyensúlyozott és elfogulatlan?
7. A publikáció megadja-e a további információszerezés forrásainak részleteit?
8. Megjeleníti-e azokat a területeket, amelyeken bizonytalanság van az információkban?

A szakmai tartalomra vonatkozó kérdések:

1. Leírja-e, hogyan működik a gyógymód (ha szerepel benne ilyen)?
2. Leírja-e a gyógymód előnyeit?

3. Leírja-e a gyógymód kockázatait?
4. Leírja-e, hogy mi történne, ha nem alkalmaznák a gyógymódot?
5. Leírja-e, hogyan befolyásolja a gyógymód az általános életminőséget?
6. Világos-e, hogy többféle lehetséges gyógymód is létezhet?
7. Támogatja-e a másokkal (családdal, más szakemberrel) közös döntéshozatalt a gyógymódról?

A 15 kérdés megválaszolása után nincs konkrét útmutatás a publikáció általános értékeléséhez. Nincs szükség például átlagérték kiszámítására. A kérdések megválaszolása után olyan intuitív érzésnek kell kialakulnia, hogy az értékelő be tudja sorolni a publikációt a három lehetséges kategória egyikébe.

A kérdőív használhatóságának ellenőrzésekor a kitöltők igen nagy többsége – csupán a kérdések értékelése során kialakult véleménye alapján – be tudta sorolni a publikációkat a helyes kategóriába, amelyek az alábbiak:

- jó minőség: minimális hiányosságot tartalmazhat (a kérdések többsége legalább 4-es értékelést kapott);
- közepes minőség: nem tartalmaz súlyos hiányosságot (a kérdések hasonló számban kaptak magas és alacsony értékelést, vagy többnyire 3-as értékelést kaptak);
- rossz minőség: súlyos vagy nagymértékű hiányosságokat tartalmaz (a kérdések többsége legfeljebb 2-es értékelést kapott).

A DISCERN elsősorban szűrőeszköz, segítségével elkülöníthetők azok az internetes egészségügyi információk, amelyek hasznosak lehetnek a betegek és hozzátartozók számára.

Jó eredménnyel használható a tartalmak készítői számára is, hiszen megadja a publikációk minőségi kritériumait.

Nagy jelentősége lehet a szakmai oktatásban és a betegdukációban is. Az eszköz indirekt módon oktat,

hiszen a kérdésekhez tartozó magyarázatok, pontosítások és példák könnyedén rávezetik a kitöltőt az egyes kritériumok fontosságára és jelentőségére.

A betegek oktatása révén jelentős mértékben hozzájárulhat az egészségtudatosság és a digitális egészségügyi íráskészség fejlődéséhez.

A Health On the Net Foundation

Egy másik megoldás egy svájci alapítvány formájában született meg. A Health On the Net Foundation (HON) [21] 1995-ben, Genfben alakult meg.

Ezt a szervezetet azzal a céllal hozták létre, hogy elősegítse a szakmailag korrekt és megbízható egészségügyi információk online kezelését és hatékony felhasználását. Két évtized alatt a HONcode [22] nevű rendszer a legregebbi és legértékesebb minőségi jelzője lett az online egészségügyi információknak, s egy olyan gyakorlati informatikai megoldás, amelyet már több mint 8000 weboldal fogadott el, 102 országban. A HON weboldalának átlagosan napi 27 000 látogatója van.

A HON nonprofit nemzetközi alapítvány, amely tanácsadói státuszt kapott az ENSZ egyik főszervében, a Gazdasági és Szociális Tanácsban (ECOSOC) [23], és ezáltal együttműködik az Egészségügyi Világszervezettel (WHO) is.

A HON segíti az ISO Egészségügyi Informatikai Technikai Bizottságának (ISO/TC 215) [24] szabványügyi munkáját, különösen az adatszerkezet, a szemantikai tartalom és a biztonság területén.

A HON elsősorban azzal foglalkozik, hogy miként lehet megkülönböztetni a megbízható elektronikus egészségügyi tartalmat, valamint hogy milyen módon lehet biztosítani a hozzáférést a megbízható digitális forrásokhoz. Szolgáltatásai három felhasználói csoportra foku-

Enter depending on your status

PATIENT / INDIVIDUAL

MEDICAL PROFESSIONAL

WEB PUBLISHER

The services offered by HON

HONcode

HONcode certification:
Improving the quality of
online health information

HONsearch

Search only reliable and
trustworthy medical
websites

HONtools

Use our free services to
enhance and improve
your online experience

HONtopics

Access a varied list of
reliable medical/health
topics

1. ábra | A HON szolgáltatásai

2. ábra | A HONcode-embléma változatai: eszközsoremléma, tanúsított, újratanúsítás alatt, nem tanúsított embléma

száznak, és négy szolgáltatási csoportban érhetők el (1. ábra).

Legfontosabb szolgáltatása a HONcode, amely lehetővé teszi minőségi digitális egészségügyi tartalmak megtalálását az interneten. A HONcode-tanúsítás olyan minőségi standard, amely bizonyítja egy honlap szándékát az átlátható, objektív és szakmailag helyes információk közzétételére.

A minősített weboldal jelzését az 2. ábrán látható emblémák valamelyikének elhelyezésével oldják meg. A HON weboldaláról a Chrome, az Internet Explorer és a Firefox böngészőkhöz ingyenesen letölthető egy HONcode Toolbar [25] nevű kiegészítés, amely jelzi a kereső eszközsorában, hogy a HONcode alapelveinek megfelelő tartalom jelent meg a böngészőben. Ez a 2. ábra első emblémája. Ugyanez az embléma jelenik meg egy kereső találati listájában, ha a találatához tartozó honlap HONcode-tanúsított.

A következő három embléma általában a weboldal impresszumában mutatja, hogy az ott található információk a HON által tanúsítottak, újratanúsítás alatt állnak vagy nem tanúsítottak. Az emblémára kattintva nézhetjük meg a tanúsítvány részleteit. A 3. ábra bal oldalán egy 21 év óta tanúsított weboldal tanúsítványának részletei láthatók, a jobb oldalon pedig egy olyan, amely már 2013-ban lejárt.

A HON nem tudja garantálni egy webhely által szolgáltatott egészségügyi információ pontosságát és teljességét, de a tanúsítvány birtoklása mutatja a szándékot az

objektív, átlátható és a HON alapelveinek minden tekintetben megfelelő információszolgáltatásra.

A tanúsítvány mindig csak egy évre szól, minden tanúsított weboldalt évente újraértékelnek a HON szakértői.

A HON-tagság első éve – beleértve a tanúsítás kiadását is – teljesen ingyenes, a második évtől a tagsági díj a weboldal típusától és népszerűségétől függ. A cikk készítésekor a kis látogatottságú honlapok éves díja 160 EUR, illetve nonprofit szervezetek számára 50 EUR, míg nagy látogatottságú oldalak esetén 325 EUR, illetve 160 EUR. A látogatottságot az Alexa Traffic Rank [26] segítségével határozzák meg.

Minden tanúsított weboldal integrálhatja szolgáltatásai közé a HON által fejlesztett keresőmegoldásokat, amelyek speciális keresési lehetőségeket biztosítanak, elsősorban a tanúsított weboldalak körében.

Az évenkénti újraértékelésen túl a HON számítt a felhasználók közreműködésére. Várja a bejelentéseket az olyan weblapokról, amelyek nem tartják be maradéktalanul az alapelveket. Így az önszabályozás segítségével fenntartható a jó minőség.

A HONcode egészségügyi információszolgáltatásra vonatkozó alapelvei:

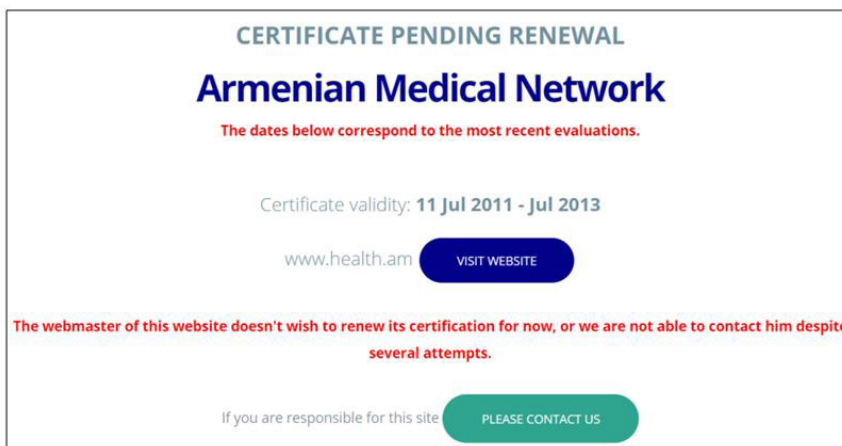
1. Hitelesség: Meg kell adni a szerzők képesítését, szakértelemre utaló jellemzőit.

2. Kiegészítő jelleg: A weboldalon lévő információknak támogatnia kell a jó orvos-beteg kapcsolatot, nem pedig helyettesítenie.

3. Adatvédelem: A weboldal fenntartóinak be kell tartaniuk a személyes és különleges adatokra, valamint a magánéletre vonatkozó jogi és etikai szabályokat.

4. Forrásadatok megadása: Közölni kell – lehetőleg linkek megadásával – a szolgáltatott információ forrását, a keletkezés időpontját és a szolgáltató weboldal módosításának időpontját.

5. Bizonyíthatóság: Egy termék, szolgáltatás vagy gyógymód előnyeire, hátrányaira vagy teljesítményére vonatkozó bármely állítást megfelelő, kiegyensúlyozott bizonyítékokkal kell alátámasztani a 4. alapelvben leírt módon.

3. ábra | A HONcode-tanúsítványok részletei

6. Átláthatóság: A weboldal tervezőinek a lehető legáttekinthetőbb módon kell megadniuk az információkat, és támogatást kell nyújtaniuk további releváns információ kereséséhez, valamint meg kell adniuk saját elérhetőségeket.

7. Pénzügyi források közzététele: A weboldal anyagi támogatása legyen egyértelműen azonosítható, a szponzorok, finanszírozók legyenek pontosan megjelölve, ideértve minden olyan szervezet megadását, amelyek finanszírozást, szolgáltatásokat vagy bármilyen felhasznált anyagot nyújtanak a webhely számára.

8. Reklámpolitika: Világosan el kell különíteni a reklámot és a szakmai anyagot. A hirdetéseket és más promóciós anyagokat az oldal látogatóinak olyan módon és kontextusban kell bemutatni, ami megkönnyíti azok megkülönböztetését az oldal szakmai anyagaitól. Ha a reklám finanszírozási forrást jelent, egyértelművé kell azt tenni.

A nyolc alapelv leírása 35 nyelven – magyarul is [27] – található meg a HON weboldalán, mindegyikhez részletes értelmezési útmutató is tartozik.

Ezek az alapelvek összhangban vannak az Európai Unió által támogatott minőségi követelményekkel [28].

A HONcode tanúsító rendszer korántsem tökéletes. Nem mindegyik megbízható egészségügyi tartalmat szolgáltató weboldal tanúsított, illetve a tanúsított oldalak között lehet olyan, amely nem teljesíti maradéktalanul az elvárt követelményeket. Azonban a rendszer közösségi megoldásai figyelemre méltóak, sokat segítenek a felhasználóknak a hatalmas méretű információáradatból kiszűrni a hiteles, szakmailag korrekt információt.

A HON további informatikai megoldásai nagymértékben segítik a kényelmes keresést a minőségi információt szolgáltató, tanúsított weboldalak között. Ezek a speciális keresőszolgáltatások [29–31] integrálhatók azokba a weboldalakba, amelyek rendelkeznek HONcode-tanúsítással.

A HON-nak további hasznos szolgáltatásai is vannak, amelyek a minél jobb minőségű egészségügyi információk megtalálását és kényelmes kezelését szolgálják.

Magyar nyelvű tartalmak vonatkozásában a HONcode-nak kevés jelentősége van, mivel csak néhány magyar weboldal tanúsított, és a legnagyobbak sem alkalmazzák ezt a lehetőséget.

Az EgészségKommandó

Az elmúlt évben elindult egy hazai kezdeményezés, az EgészségKommandó [32], amely célul tűzte ki a hazai egészségügyi információt szolgáltató weboldalak minősítését.

Ez a rendszer az egészségügyi tartalmú, elsősorban betegfelvilágosítási, betegtájékoztatási céllal fenntartott weboldalakat egy pontrendszerben minősíti átláthatóság és szakmaiság szerint.

Az átláthatóság vizsgálatának szempontjai:

1. Ismert-e a honlap célja?

2. Kiderül-e a weboldalon a tulajdonos-üzemeltető kiléte?

3. Jelölve van-e az oldalon az egészségügyi tartalmak szerzőjének személye, elérhetősége?

4. Látható-e, hogy mikor került ki az oldalra a tartalom, illetve annak frissítése?

5. Ha van reklám elhelyezve az oldalon (saját vagy hirdetésszolgáltató rendszerben), akkor betartják-e a reklámozás jogi szabályait?

A szakmaiság szempontjai:

1. Független, vagy egy egészségügyi terméknek, eljárásnak szánt weboldalról van-e szó?

2. Egyértelműen le van-e írva, hogy az online betegfelvilágosítás nem helyettesíti a vizsgálatot, csak kiegészítő jellegű?

3. Jelölve van-e az oldalon az egészségügyi tartalmak szerzőjének végzettsége?

4. Ajánlják-e a honlapot hivatalos szakmai vagy elismert civil egészségügyi szervezetek, egészségügyi kiadók?

5. Találhatók-e elismert orvosi tankönyvre, szakkikerekre vagy más szakmai forrásokra vonatkozó hivatkozások a weboldalon?

Látható, hogy ez az összesen 10 szempont lényegében megegyezik a HONcode alapelveivel [27], illetve a DISCERN [20] minőségkritériumaival, és összhangban van az Európai Unió által támogatott minőségi követelményekkel [28] is.

Ha a fenti szempontok szerint értékelt weboldal 21 pontot elér a maximálisan adható 27-ből, akkor azt az EgészségKommandó hiteles egészségügyi forrásként ajánlja, és egy éven keresztül használhatja weboldalán a „Hiteles Egészségügyi Weboldal 2017” pecsétet (4. ábra).

Az EgészségKommandó oldalán megtalálható az összes hitelesítési eljárásban megfelelt egészségügyi tartalomszolgáltató neve és elérhetőségének linkje, így a minőségi információ keresése innen is indítható.

4. ábra | Az EgészségKommandó hitelesítő pecsétje

Mivel hazánkban a hivatalos orvosszakmai szervezetek megbízható szakmai fórumok, honlapjaik garantáltan minőségi egészségügyi tartalmakat szolgáltatnak, ezért ezen szervezetek weblapjai automatikusan hitelesnek minősülnek, és használhatják a hitelesítő pecsétet, amit meglepő módon általában nem tesznek. A Magyar Belgyógyász Társaság honlapja pedig nem szerepel a belgyógyászat kategóriában a hiteles oldalak sorában. Így nem egészen világos, hogyan történik a minősítés.

A publikáció készítésekor 30 kategóriában 63 hazai weboldal volt hitelesítve, ami igen szép eredmény, hiszen még egy év sem telt el a kezdetektől.

Az EgészségKommandó működése nyilvánvalóan küzd a kezdeti nehézségekkel, de a kezdeményezés igen előremutató, föltétlenül folytatásra érdemes.

Megbízható információforrások az interneten

A szakemberektől (házi orvos, szakorvos, patikus) történő információnyerés utáni leggyakoribb tájékozódási forma az internetes keresés. A világhálón található egészségportálok használatának volumene vélhetően tovább fog növekedni, hiszen az idő előrehaladtával egyre gyorszik a digitális bennszülöttek számaránya az összslakosságban.

A következőkben áttekintjük a leggyakrabban használt HONcode-, illetve EgészségKommandó-tanúsítással rendelkező angol és magyar nyelvű internetes információforrásokat.

Egy 2006-ban megjelent publikáció [33] szerint és a népszerű weboldalak szerkezetét elemezve megállapítható, hogy az orvosok nagyon nagy többsége a direkt keresés helyett inkább a speciális szakmai weboldalakat használja, ahol célszerűen feldolgozott, szerkesztett információt talál. E cikk szerint, valamint a jelenlegi Alexa Traffic Rank [26] figyelembevételével az 1996 óta működő WebMD [34] a legismertebb angol nyelvű egészségügyi információt szolgáltató weboldal. Különösen az Egyesült Államokban népszerű. A 2000-es évektől kezdődően a nagyobb konkurens akvizíciójával létrehozott egy sok honlaptól álló hálózatot, amelynek a legfontosabb önállóan működő tagjai a Medscape [35], a MedicineNet [36], az eMedicineHealth [37] és az RxList [38]. A weboldalhálózathoz tartoznak még további szolgáltatásokat megvalósító honlapok is. Ezek között megtalálható elsősegélynyújtás, szakmai értelmező szótár, orvoskereső és személyes egészségügyi adatok tárolására szolgáló alkalmazás, továbbá sok más olyan weboldal, amely hasznos lehet az egészségmegőrzés és a prevenció területén.

Természetesen mobiltelefonos appok is tartoznak a WebMD-hálózat információszolgáltatási kínálatába, amelyek például a terhességgel, csecsemőkkel, allergiával kapcsolatos információkat adják meg, de megtalálhatók a Medscape és a WebMD alapszolgáltatásai is speciális mobiltelefonos felületen. A teljes weboldalhálózat és az ap-

pok használata ingyenes, de néhány esetben regisztráció szükséges.

Népszerű angol nyelvű oldalak még a MedlinePlus [39], az U.S. National Library of Medicine (NLM) [40], a Drugs [41] és a Mayo Clinic [42].

Az amerikai weboldalak után a leggyakrabban használt angol nyelvű európai honlap az Egyesült Királyságban 1996 óta működő Patient [43]. 2012 óta számos hasznos, mobiltelefonon működő appot is kiadtak.

Említésre érdemes még egy magyar vonatkozású fejlesztés, amelyet 2008-ban dr. Meskó Bertalan magyar orvosi jövőkutató [44] hozott létre Webicina [45] néven. Ez a HONcode és az EgészségKommandó által tanúsított angol nyelvű oldal elektronikus folyóiratokat és webforrásokat szemlél, személyre szabható érdeklődési területtel. Használata ingyenes, de a regisztráció kötelező.

A Webicina indította el a már említett – világszerte kuriózumnak számító – The Social MEDia Course nevű [16] ingyenes elektronikus egyetemi kurzust.

A magyar nyelvű egészségügyi információk oldalak fő jellemzője – kevés kivételtől eltekintve –, hogy sem a HONcode, sem pedig az EgészségKommandó által nem tanúsítottak, így nem kapunk automatikus internetes segítséget, de használhatjuk a DISCERN eszközt, amely nem elég kényelmes és főként nem hatékony megoldás a dezinformáció kiszűrésére.

A nemzetközi közreműködéssel működtetett Lab Tests Online [46] az egyetlen HONcode-tanúsított magyar nyelvű egészségügyi információt szolgáltató oldal. Ez a labor diagnosztikai szakterületre koncentráló oldal a magyar mellett még további 12 nyelven, összesen 15 országban működik.

Külön figyelmet érdemel a nagy látogatottságú magyar nyelvű InforMed [47] oldal, amely igen sokrétű és friss – gyakran az MTI híreiből átvett – egészségügyi tartalmat szolgáltat mind a betegek, mind pedig a szakma számára. 2016-ig HONcode-tanúsított volt, de hitelesítése nem került meghosszabbításra, és nem szerepel az EgészségKommandó listáján sem, látogatottsága nagyságrenddel kisebb, mint a legnépszerűbb hazai oldalaké.

Az Alexa Traffic Rank [26] szerint a legnépszerűbb magyar nyelvű, EgészségKommandó által minősített oldal a HáziPatika [48] és a WEBBeteg [49], ezeket követi a Medical Online [50], amelynek weboldalán nem található meg az EgészségKommandó hitelesítő pecsétje, de szerepel a hiteles oldalak listáján.

Hasonló módon – hitelesítő pecsét nélkül – szerepel a hiteles weboldalak listáján az összes hivatalos orvosszakmai szervezet, társaság honlapja, amelyek látogatottsága jóval kisebb, mint az említett három legnépszerűbb oldalé.

Nagy számban működnek magyar nyelven egészségügyi tartalmat szolgáltató, nagy látogatottságú weboldalak, amelyek nem rendelkeznek sem tanúsítással, sem hitelesítéssel. Talán ezek működtetői is hamarosan elha-

tározzák, hogy felhasználóik biztonsága és a szolgáltatott információk hasznossága érdekében élnek a tanúsítás vagy hitelesítés lehetőségével.

Anyagi támogatás: A közlemény megírása anyagi támogatásban nem részesült.

A szerző a cikk végleges változatát elolvasta és jóváhagyta.

Érdekltségek: A szerzőnek nincsenek érdekltségei.

Irodalom

- [1] Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. Crown Publishing Group, New York, NY, 2017.
- [2] Greengard S. The internet of things. MIT Press, Cambridge, 2015.
- [3] https://en.wikipedia.org/wiki/Information_society
- [4] https://en.wikipedia.org/wiki/Digital_literacy
- [5] https://www.iabeurope.eu/wp-content/uploads/2017/05/AdReaction-Gen-X-Y-and-Z-Global-Report_FINAL_Jan-10-2017.pdf
- [6] Turk V. Understanding Generation Alpha. WIRED Consulting, 2017. Available from: <http://www.wired.co.uk/article/understanding-generation-alpha>
- [7] Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants. On the Horizon, MCB University Press, Vol. 9 No. 5, October 2001.
- [8] Kirschner PA, De Bruyckere P. The myths of the digital native and the multitasker. Teaching and Teacher Education 2017; 67: 135–142.
- [9] https://en.wikipedia.org/wiki/Digital_divide
- [10] Kiss T. Research on internet health information gathering. [Kutatás az internetes egészségügyi információszerezésről.] Szinapszis Piackutató és Tanácsadó Kft., Budapest, 2016. [Hungarian]
- [11] Van Riel N, Auwerx K, Debbaut P, et al. The effect of Dr Google on doctor-patient encounters in primary care: a quantitative, observational, cross-sectional study. BJGP Open 2017; <http://bjgpopen.org/content/bjgpoa/1/2/BJGP-2017-0833.full.pdf>
- [12] Robertson N, Polonsky M, McQuilken L. Are my symptoms serious, Dr Google? A resource-based typology of value co-destruction in online self-diagnosis. Australasian Marketing Journal 2014; 22: 246–256. Elsevier <https://doi.org/10.1016/j.ausmj.2014.08.009>
- [13] <https://en.wikipedia.org/wiki/E-patient>
- [14] Wachter RM. The digital doctor. Hope, hype, and harm at the dawn of medicine's computer age. McGraw-Hill Education, New York, NY, 2015.
- [15] https://en.wikipedia.org/wiki/Shared_decision-making_in_medicine
- [16] Meskó B. The Social MEDIA Course. Available from: <http://thecourse.webicina.com/>
- [17] Sørensen K, Pelikan JM, Röthlin F, et al. Health literacy in Europe: comparative results of the European health literacy survey (HLS-EU). Eur J Public Health 2015; 25: 1053–1058.
- [18] Ostorics L, Szalay B, Szepesi I, et al. Programme for International Student Assessment, PISA2015 Summary Report. [PISA2015 Összefoglaló jelentés.] Oktatási Hivatal, Budapest 2016. [Hungarian] Available from: https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatasi/nemzetkozi_meresekek/pisa/PISA2015_osszefoglalo_jelentes.pdf
- [19] Healthcare Blogger Code of Ethics; Available from: <http://www.highlighthealth.com/healthcare/healthcare-bloggers-code-of-ethics/>
- [20] <http://www.discern.org.uk>
- [21] <https://www.healthonnet.org>
- [22] <https://www.hon.ch/HONcode>
- [23] <https://www.un.org/ecosoc/en/home>
- [24] <https://www.iso.org/committee/54960.html>
- [25] <https://www.hon.ch/HONcode/Plugin/Plugins.html>
- [26] <https://www.alexa.com/siteinfo>
- [27] <https://www.hon.ch/HONcode/Patients/Hungarian>
- [28] Quality Criteria for Health related Websites, COM (2002) 667 final; Available from: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2002:0667:FIN>
- [29] <https://www.hon.ch/HONsearch/Patients/index.html>
- [30] <https://www.hon.ch/HONselect>
- [31] <http://www.kconnect.eu>
- [32] <https://e-kommando.hu>
- [33] De Leo G, LeRouge C, Ceriani C, et al. Websites most frequently used by physician for gathering medical information. AMIA Annu Symp Proc. 2006; 2006: 902.
- [34] <https://www.webmd.com>
- [35] <https://www.medscape.com>
- [36] <https://www.medicinenet.com>
- [37] <https://www.emedicinehealth.com>
- [38] <https://www.rxlist.com>
- [39] <https://medlineplus.gov>
- [40] <https://www.nlm.nih.gov>
- [41] <https://www.drugs.com>
- [42] <https://www.mayoclinic.org>
- [43] <https://patient.info>
- [44] The Medical Futurist; Available from: <http://medicalfuturist.com>
- [45] <https://www.webicina.com>
- [46] <https://labtestsonline.hu>
- [47] <http://informed.hu/>
- [48] <https://www.hazipatika.com>
- [49] <http://www.webbeteg.hu/>
- [50] <http://medicalonline.hu>

(Ködmön József dr.,
Nyíregyháza, Sóstói út 2–4., 4400
e-mail: jkodmon@gmail.com)

*„Tam diu descendum est, quam diu vivas!” (Seneca)
(Míg élsz, egyre tanulj, és soha abba ne hagyd!)*